

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

246766

การใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลักภูมิสังคม
กรณีศึกษา: ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

กาญจนา ชยหนัก

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนารัฐวิสาหกิจอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2554

๖๐๐๒๕๑๙๐๖

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

การใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลักภูมิสังคม
กรณีศึกษา: ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

กาญจนา ยะหนัก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
สำนักบริหารและพัฒนาระบบนิเวศ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง

การใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลักภูมิสังคม
กรณีศึกษา: ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

โดย

กาญจนา ยะหนัก

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินวงง)
วันที่ 25 เดือน ๓๑ พ.ศ. 54

กรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช สีตะโกเศศ)
วันที่ 25 เดือน ๓๑ พ.ศ. 54

กรรมการที่ปรึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารธนา ยศสุข)
วันที่ 25 เดือน ๓๑ พ.ศ. 54

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช สีตะโกเศศ)
วันที่ 25 เดือน ๓๑ พ.ศ. 54

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเนียร ยศราช)
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
วันที่ 26 เดือน ๓๑ พ.ศ. 2554

ชื่อเรื่อง	การใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลัก ภูมิสังคม กรณีศึกษา: ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
ชื่อผู้เขียน	นางกาญจนา ยะหนัก
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินขวง

บทคัดย่อ

246766

การศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลัก
ภูมิสังคม กรณีศึกษา: ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ
คือ ศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานแบบสวนบ้าน และลักษณะ
ภูมิสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานแบบสวนบ้าน ตำบลสวน
เขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ วิธีการศึกษาใช้การเดินสำรวจสวนบ้านของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง
สำรวจและบันทึกจำนวนและชนิด วัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางความโตเฉลี่ย (DBH) ดัดหมายเลข
สอบถามอายุ, ผลผลิต และรายได้ของต้นยางและลองกอง และศึกษาข้อมูลทั่วไป ค่าแรงงาน
ค่าบำรุงรักษา และรายได้ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และ การใช้แบบสอบถามจากนั้นนำข้อมูลที่ได้
วิเคราะห์ด้วยวิธีการจำแนกพื้นที่ตามขนาดพื้นที่และเลือกแปลงตัวอย่างที่ทำการศึกษา ,
คำนวณหาค่าเฉลี่ยโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยจัดทำเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่า
เบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ศึกษารวบรวมมาแจกแจงในรูปภาพสถิติอย่างง่าย และ
การวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่ออธิบายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสาน
ตามหลักภูมิสังคม ผลจากการศึกษาในเกษตรกรจำนวน 39 ราย พบว่า รูปแบบการใช้ประโยชน์
ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลักภูมิสังคม มี 4 รูปแบบ คือ 1) ที่อยู่อาศัย+ยาง+
ลองกอง + ไม้ผลอื่น ๆ + พืชผักสวนครัว+สมุนไพร จำนวน 26 ราย 2) ที่อยู่อาศัย+ยาง+
ลองกอง + ไม้ผลอื่น ๆ + พืชผักสวนครัว+สมุนไพร+ไม้ยืนต้น จำนวน 5 ราย 3) ที่อยู่อาศัย +
ยาง+ ลองกอง + ไม้ผลอื่น ๆ + พืชผักสวนครัว + สมุนไพร + เลี้ยงสัตว์ จำนวน 3 ราย และ
4) ที่อยู่อาศัย + ยาง+ ลองกอง + ไม้ผลอื่น ๆ + พืชผักสวนครัว+ สมุนไพร + เลี้ยงสัตว์ +
ไม้ยืนต้น จำนวน 5 ราย และมีการปลูกไม้ผล ยาง และลองกองเป็นพืชหลักในลักษณะการปลูก
แบบไม่เป็นแถวเป็นแนว ซึ่งผลผลิตที่ได้จากยางและลองกอง สามารถนำไปบริโภคใน
ครัวเรือนและจำหน่ายในท้องตลาด

246766 (4)

ทั้งนี้ลักษณะภูมิสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลักภูมิสังคมแบบสวนบ้าน คือ ดินบ้านสวนเขื่อนเป็นชุดดินดงยางเอนและดินคล้ายดินแพร์ ที่เหมาะสมกับการปลูกยางและลองกอง ภูมิประเทศที่มีความลาดชันน้อย สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 600 เมตร อุณหภูมิและปริมาณน้ำฝนเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับภูมิกายภาพของการปลูกยางและลองกองในจังหวัดแพร์ เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการเลือกพื้นที่ นอกจากนั้นยังมีการต่อยอดภูมิปัญญา เรื่องการกำจัดศัตรูพืชและปลูกต้นไม้ที่มีกลิ่นหอมไว้ใต้ต้นยางและลองกอง เพื่อเพิ่มกลิ่นหอมของต้นไม้ดังกล่าวอีกด้วย

Title	Land Use for Integred Framing by Geosocial Based: A Case Study of : Suankuan Sub-district Muang District Phrae Province
Author	Mrs. Kanjana Yanuk
Degree of	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Kriangsak Sringernyuang

ABSTRACT

246766

A study on land use for Integred Framing by Geosocial Based: A Case Study at Suankuan Sub-District Muang district Phrae province was sorted into 2 types: form of land utilization in the form of home garden mixed farming and geo-social based effecting land utilization. Home gardens of 39 farmer samples were surveyed and recorded in terms of type numbers, diameter size (DBH), number tagging, age, yields of langsat and longong, income earned from the trees, general information, labour costs, and maintenance costs. A set of questionnaires and interview were used for data collection and analyzed by using the SPSS program. Percentage, arithmetic mean, and standard deviation were used in the statistical treatment. Descriptive statistics was used for describing land utilization in the form of mixed farming in accordance with geo-social based principle.

Findings showed that there were 4 forms of land utilization: 1) residential area/ langsat/ longong/ other fruit trees/ home grown vegetables/ herbal plants (26 farmers); 2) residential area/ langsat/ longong/ other fruit trees/ home grown vegetables/ herbal plants/ perennial trees (5 farmers); 3) residential area/ langsat/ longong/ other fruit trees/ home grown vegetables/ herbal plants/ animal rearing (3 farmers); and 4) resident area/ langsat/ longong/ other fruit trees/ home grown vegetables/ herbal plants/ animal rearing/ perennial trees (5 farmers). Besides, langsat and longong were major fruit trees and untidy grown. The yields of these fruit trees were for household consumption and sold in markets.

The soil at Suankuan sub-district was Dong Yang En soil suitable for langsat and longong growing. The topographic area was slightly slope, about 600 meters above the sea level.

246766

(6)

Besides, temperature and amount of rain there were suitable for langsat and longong growing. This conformed to the physically geographic condition of langsat and longong growing in Phrae province. It truly is the folk wisdoms of the farmers ancestors on the selection of the langsat and longong growing area. Besides, the farmers grew aromatic plants for the prevention of pests in langsat and longong growing area.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง ประธานกรรมการที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการวางแผนการดำเนินงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบแก้ไข จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช สีตะโกเศศ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารธนา ยศสุข กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำในการวางแผนการดำเนินงาน ตรวจสอบแก้ไขงาน จนกระทั่งงานสำเร็จ

ขอขอบคุณ คุณสัมฤทธิ์ ตูลเพ็ง ที่ได้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือด้านการจับพิกัดขอบเขตสวนบ้าน และวิเคราะห์ข้อมูลในการสำรวจต้นไม้ในสวนบ้าน จนกระทั่งงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณ คุณประพันธ์ เขื่อนพันธ์ ประธานกลุ่มผู้ปลูกกลางсад-ลองกอง ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ที่ได้ช่วยประสานงานและร่วมวางแผนการดำเนินงาน จนงานสำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา ผู้ให้กำเนิด อบรมสั่งสอน และให้โอกาสในการศึกษา ขอขอบคุณทุก ๆ คนในครอบครัวที่คอยเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาในการศึกษา

กาญจนา ยะหนัก

ตุลาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
สารบัญภาพผนวก	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
โจทย์งานวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ	8
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิสังคม	8
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	13
แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	17
แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาของมนุษย์	21
แนวคิดเกี่ยวกับการทำสวนบ้าน	22
ความหมายของทรัพยากรที่ดินและการใช้ที่ดิน	23
ความหมายและรูปแบบการเกษตรแบบผสมผสาน	26
ทฤษฎีไม้ 3 อย่าง ให้ประโยชน์ 4 ประการ	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
กรอบแนวคิดในการวิจัย	43

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการวิจัยและอุปกรณ์	44
สถานที่ดำเนินการวิจัย	44
อุปกรณ์ในการวิจัย	46
ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	46
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	50
ตอนที่ 1 บริบทตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	51
ตอนที่ 2 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสาน แบบสวนบ้าน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	72
ตอนที่ 3 ลักษณะภูมิสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบ เกษตรผสมผสานแบบสวนบ้าน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	82
บทที่ 5 สรุป วิจารณ์ผลและข้อเสนอแนะ	93
สรุปผลการวิจัย	93
วิจารณ์ผลการวิจัย	97
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	99
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	100
บรรณานุกรม	102
ภาคผนวก	104
ภาคผนวก ก ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรเจ้าของสวนบ้าน	105
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	184
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคลของเจ้าของสวนบ้าน	189
ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย	192

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	สถิติภูมิอากาศ ณ สถานีตรวจวัดอากาศจังหวัดแพร่ (ปี พ.ศ.2517 – 2548)	53
2	ลักษณะและสมบัติดินกลุ่มชุดดิน 33	54
3	ลักษณะและสมบัติดินกลุ่มชุดดิน 18	55
4	ความเหมาะสมของดินสำหรับพืช	55
5	ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรที่มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานแบบสวนบ้าน	59
6	ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรที่มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานแบบสวนบ้าน	59
7	ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสาน	61
8	ต้นทุนและกำไรในการปลูกกลางสาด	61
9	ต้นทุนและกำไรในการปลูกดองกอง	63
10	รายได้และปริมาณของผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรแบบผสมผสาน	65
11	ตารางวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 39 ราย	69
12	การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบสวนบ้าน รูปแบบที่ 1	73
13	การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบสวนบ้าน รูปแบบที่ 2	76
14	การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบสวนบ้าน รูปแบบที่ 3	78
15	การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบสวนบ้าน รูปแบบที่ 4	80
16	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสานตามหลักภูมิสังคม	83
17	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับที่มาของการจัดการที่ดินในรูปแบบเกษตรผสมผสาน	84

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	43
2	แผนที่ตำบลสวนเขื่อนและหมู่บ้าน 5 แห่งที่ศึกษาวิจัย	45

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	ขอบเขตสวนบ้านของนางคำป้อ วงศ์ฝาย (เนื้อที่ 2 งาน 69 ตารางวา)	107
2	ขอบเขตสวนบ้านของนางทองคำ พรหมรินทร์ (เนื้อที่ 1 งาน 38 ตารางวา)	109
3	ขอบเขตสวนบ้านของนางบัวลอย วิโรทศ (เนื้อที่ 1 งาน 52 ตารางวา)	111
4	ขอบเขตสวนบ้านของนางสงศรี อุปนันชัย (เนื้อที่ 2 งาน 84 ตารางวา)	113
5	ขอบเขตสวนบ้านของนางทองใบ เชื้อนพันธ์ (เนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน)	115
6	ขอบเขตสวนบ้านของ นางสุคใจ เชื้อนพันธ์ (เนื้อที่ 2 งาน 19 ตารางวา)	117
7	ขอบเขตสวนบ้านของนางสุธรรมา เชื้อนรอบเขต (เนื้อที่ 2 งาน 19 ตารางวา)	119
8	ขอบเขตสวนบ้านของนายชัยชาญ ปินใจ (เนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน)	121
9	ขอบเขตสวนบ้านของนายเทพ แก้วทิพย์ (เนื้อที่ 2 งาน 15 ตารางวา)	123
10	ขอบเขตสวนบ้านของนายบุญยงค์ เชื้อนพันธ์ (เนื้อที่ 2 งาน 23 ตารางวา)	125
11	ขอบเขตสวนบ้านของนายประพันธ์ เชื้อนพันธ์ (เนื้อที่ 1 ไร่ 1 งาน 1 ตารางวา)	127
12	ขอบเขตสวนบ้านของนายรัตนพงศ์ กันดา (เนื้อที่ 1 งาน 54 ตารางวา)	129
13	ขอบเขตสวนบ้านของนายวุฒิไกร ชุ่มใจ (เนื้อที่ 1 ไร่)	131
14	ขอบเขตสวนบ้านของนายสม ตาคูล (เนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน)	133
15	ขอบเขตสวนบ้านของนายห่าน จันทรดีตะ (เนื้อที่ 2 งาน 24 ตารางวา)	135
16	ขอบเขตสวนบ้านของนายอินทร์ อินหอม (เนื้อที่ 3 งาน 18 ตารางวา)	137
17	ขอบเขตสวนบ้านของนางสาวพิมพา หมอนเชื้อน (เนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน 2 ตารางวา)	139
18	ขอบเขตสวนบ้านของนางสาวเลี่ยม เชื้อนแปด (เนื้อที่ 2 งาน 35 ตารางวา)	141
19	ขอบเขตสวนบ้านของนายกุศล สวนเชื้อน (เนื้อที่ 1 ไร่)	143
20	ขอบเขตสวนบ้านของนายคำมูล ถาปนา (เนื้อที่ 6 ไร่ 2 งาน)	145
21	ขอบเขตสวนบ้านของนายพัชร มีนั๊ก (เนื้อที่ 1 งาน 89 ตารางวา)	147
22	ขอบเขตสวนบ้านของนางกระเกษ มโนรส (เนื้อที่ 2 ไร่ 72 ตารางวา)	149
23	ขอบเขตสวนบ้านของนางบัวเดียว ภาคำ (เนื้อที่ 2 งาน 57 ตารางวา)	151
24	ขอบเขตสวนบ้านของนางส่วย ชัยคำ (เนื้อที่ 1 ไร่)	153
25	ขอบเขตสวนบ้านของนางอริศรา ทองชู (เนื้อที่ 2 งาน 11 ตารางวา)	155

26	ขอบเขตสวนบ้านของนายดำรง ทมภักดี (เนื้อที่ 1 งาน 23 ตารางวา)	157
27	ขอบเขตสวนบ้านของนายนิวัฒน์ เสนาป่า (เนื้อที่ 1 ไร่)	159
28	ขอบเขตสวนบ้านของนายนิเวศ เสนสุทธิพันธ์ (เนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน)	161
29	ขอบเขตสวนบ้านของนายพล คำนาค (เนื้อที่ 1 ไร่)	163
30	ขอบเขตสวนบ้านของนายพิทักษ์ แก้วธรรม (เนื้อที่ 1 งาน 38 ตารางวา)	165
31	ขอบเขตสวนบ้านของนายวิศิษฐ์ มูลเกษ (เนื้อที่ 2 ไร่ 3 งาน)	167
32	ขอบเขตสวนบ้านของนายสมเดช มูลเกษ (เนื้อที่ 2 งาน 56 ตารางวา)	169
33	ขอบเขตสวนบ้านของนายสำราญ สวนเขื่อน (เนื้อที่ 1 งาน 24 ตารางวา)	171
34	ขอบเขตสวนบ้านของนางมาลี พงศ์ถิน (เนื้อที่ 1 งาน 63 ตารางวา)	173
35	ขอบเขตสวนบ้านของนายนवल ถาปนา (เนื้อที่ 1 งาน 97 ตารางวา)	175
36	ขอบเขตสวนบ้านของนางสาวขวัญเพชร นันตะยานา (เนื้อที่ 2 งาน)	177
37	ขอบเขตสวนบ้านของนางคำ สวนสง่า (เนื้อที่ 1 ไร่ 3 งาน)	179
38	ขอบเขตสวนบ้านของนางจันทร์แก้ว เขื่อนพันธ์ (เนื้อที่ 2 งาน)	181
39	ขอบเขตสวนบ้านของนายสำราญ เขื่อนแก้ว (เนื้อที่ 3 งาน 84 ตารางวา)	183